
Arthur Schopenhauer

A VILÁG MINT AKARAT ÉS KÉPZET

(részlet)

A TÖRTÉNELEMRŐL

Fordította: Jubász Anikó

A fordítást az eredetivel egybevetette: Csejtei Dezső

ARTHUR SCHOPENHAUER 1788-ban született Danzigban. Le Havre-ban és Hamburgban nevelkedett, majd beutazta Nyugat-Európa nagy részét. 1809-ben beiratkozott a göttingeni egyetem orvostudományi fakultására, majd filozófiát hallgatott. 1811-1813 között a berlini egyetemen tanult. 1813-ban védte meg doktori disszertációját. Ugyanebben az évben ismerkedett meg Weimarban Goethével. 1820-31 között Berlinben élt és tanított. A nagy kolerajárvány miatt 1831-ben Frankfurt am Main-ba költözött, ahol visszavonultan élt egészen 1860. szeptember 21-én bekövetkezett haláláig.

FŐBB MŰVEI:

Über die vierfache Wurzel des Satzes vom zureichenden Grunde 1813.

Die Welt als Wille und Vorstellung 1818.

Über den Willen in der Natur 1835.

Die beiden Grundprobleme der Ethik 1840.

Parerga und Paralipomena 1851.

Az itt közölt fordítás a mű II kötetének 38. fejezetét tartalmazza.

A TÖRTÉNELEMRŐL

Az első kötet alább megjelölt helyén részletesen kimutattam, hogy az emberiség lényegének megismerésével kapcsolatban miért és mi módon várható több a költészettől, mint a történelemtől; ennek alapján a költészet feltehetően több valódi tanulsággal szolgál, mint a történelem. Ezt már *Arisztotelész* is belátta, mivel ezt mondja: *και φιλοσοφωτερον και σπουδαιοτερον ποιησις ιστοριας εστιν* (et res magis philosophica, et melior poësis est, quam historia²). (*De poët.*, c.9.) Ám hogy a történelem értékével kapcsolatban nehogy hozzájáruljak valami félreértés kialakulásához, ezért gondolataimat ezzel kapcsolatban e helyütt ki akarom fejteni.

A dolgok fajainak és nemeinek mindegyikében megszámlálhatatlanul sok tény, végtelenül sok egyedi lény foglaltatik, s különbségeik sokfélesége úgyszólván kimeríthetetlen. Ha a tudni vágyó szellem már csak egy pillantást is vet minderre, szinte beleszédül; látja azt, hogy bármennyit is kutat, mégis tudatlanságra van kárhóztatva. – E ponton azonban felbukkan a tudomány; különválogatja azt, ami megszámlálhatatlanul sok, fajfogalmak alá rendeli, a fajfogalmakat pedig újfent nemfogalmak alá, utat nyitva ezzel ahhoz, hogy megismerjük az általánost és a különöst; s eme megismerésben helye van a megszámlálhatatlanul sok egyedi dolognak is, amennyiben e megismerés mindenre érvényes, mégpedig anélkül, hogy a mindenkori egyest önmagáért valóan szemügyre kellene vennie. Ezáltal ígér megnyugvást a kutató szellemnek. Ekként kerülnek a tudományok – mint olyanok, amelyek a világot egymás közt felosztották – egymás mellé és az egyedi dolgok reális világa fölé.

De valamennyinek fölébe helyezve ott a filozófia mint a legáltalánosabb s ennél fogva legfontosabb tudás, azon ismeretek ígéretével, melyet a tudományok csak előkészítettek. – Egyedül a történelem az a kivétel, amelyik voltaképpen nem tagolódhat be ebbe a sorba; éspedig azért nem, mert nem dicsekedhet azzal az előnnyel, amivel a többiek; híján van ugyanis a tudomány alapjellegének, hiányzik belőle a tudott alárendelése (Subordination); a történelem ehelyett pusztán a mellérendelést (Koordination) tudja csak felmutatni. Ezért nincs a történelemnek semmiféle rendszere – eltérően az összes többi tudománytól. Ennél fogva tudás ugyan, de nem tudomány. Sehol sem ismeri meg az egyest az általános segítségével, ellenkezőleg, az egyest közvetlenül kell megragadnia, s ily módon mintegy a tapasztalat talajától nem elszakadva kell lassacskán előrébb jutnia; a valódi tudományok ezzel szemben felemelkedtek a tapasztalat talajáról azért, hogy sikerült átfogó fogalmakat kialakítaniuk, ezek révén urálják az egyest, és a maguk területén, legalábbis bizonyos határokon belül, előre látják a dolgok lehetőségét, mégpedig oly módon, hogy még abból is nyugodtan megláthatnak valamit, ami csak később következik be. A tudományok, mivel fogalmakból álló rendszerek, folyvást a nemekről szólnak; a történelem viszont egyediségekről beszél. Ennél fogva egyediségekről való tudomány lenne, ez pedig ellentmondást foglal magában. Az előzőekből következik még az is, hogy a tudományok egyöntetűen arról beszélnek, ami mindig létezik; a történelem ezzel szemben arról szól, ami csak egyetlen alkalommal volt, s aztán már nincs is. Továbbá, mivel a történelemnek a hamisítatlan egyessel és egyedivel van dolga, amely természetéből adódóan, kimeríthetetlen, ezért a történelem mindent csak töredékesen és félig-meddig tud. S ráadásul minden egyes nappal – a maga hétköznapiságában – azt kell megtanulnia, amit addig még egyáltalán nem tudott. – Ha pedig ezzel szemben valaki azt a kifogást akarná felhozni, hogy a történelemben a különöst rendeljük alá az általánosnak – már amennyiben a történelmi korszakok, kormányzatok és egyéb alapvető, valamint az államot illető változások, röviden mindaz, ami megjelenik a történelmi táblázatokban, az általánost képezi, a különös pedig ennek rendelődik alá –, akkor azt mondhatom, hogy ez az ellenvetés az általánosról alkotott fogalom hamis felfogásán alapszik. Az itt érintett, a történelemben meglévő általános ugyanis pusztán szubjektív általános, azaz olyan, melynek általánossága egyedül a dolgokról való egyedi ismeret hiányosságaiából ered, s nem pedig objektív általános, azaz nem olyan fogalom, melyben a dolgok valóban elgondoltatnának. Önmagában véve még a történelemben meglévő legáltalánosabb is pusztán csak valami egyes és egyedi, például egy hosszú időszak vagy valamilyen alapvető esemény; ehhez viszonyul aztán a különös, úgy, ahogy a rész viszonyul az egészhez; ámde nem akképpen, amiként az egyedi eset a szabályhoz; így történik ez ugyanis az összes tulajdonképpeni tudományban,

hiszen ezek nem pusztá tényeket, hanem fogalmakat örökítenek tovább. Épp ezért a valódi tudományokban – az általános helyes ismerete révén – biztosan meghatározhatjuk az előforduló különöst is. Ha pl. ismerem a háromszög mint olyan törvényeit, akkor ennek alapján azt is meg tudom mondani, hogy mi az, ami az épp előttem levő háromszöget megilleti; s ami érvényes az összes emlősállatra, pl. hogy kettős szívkamrájuk, tüdejük, irhájuk, húgyhólyagjuk, öt érzékszervük stb. van, azt vonatkoztathatom egy épp most elfogott, ismeretlen denevérré is, még felboncolása előtt. De a történelemben nem ez a helyzet, itt az általános nem a fogalmak objektív, hanem pusztán az ismeretek szubjektív általánosa, melyet csak felületes ismeret alapján lehet általánosnak nevezni; ennélfogva bármennyit tudjak is egyébként a harmincéves háborúról általában, pl. hogy ez egy, a 17. században folytatott válásháború volt, ez a fajta általános ismeret nem tesz engem képessé arra, hogy bármi közelebbit mondjak a nevezett háború lefolyásáról. – Ugyanez az ellentét abban is megmutatkozik, hogy a valódi tudományokban a különös és az egyes a legbiztosabb, mivel mindkettő a közvetlen észrehevésen alapul; az általános igazságokat ezzel szemben csak absztraháljuk mindezekből; ennélfogva ezen igazságokban inkább megjelenik valamiféle téves feltételezés. A történelemben viszont épp fordított a helyzet, a legáltalánosabb egyben a legbiztosabb, pl. a történelmi korszakok, a királyok uralkodásának sorrendje, a forradalmak, háborúk és békekötések: az eseményekben rejelő különös és azok összefüggése viszont bizonytalanabb, és annál inkább bizonytalanabb lesz, minél mélyebbre hatolunk az egyedibe. Ennélfogva a történelem ugyan annál érdekesebb, minél speciálisabb, ám egyszersmind annál megbízhatatlanabb is, s végül minden tekintetben a regényhez kerül közel. – Ami pedig ezen túlmenően a történelem oly híres pragmatizmusát illeti, nos, ez talán legjobban mérhető, ha visszaemlékszünk arra, hogy saját életünk eseményeit – azok valódi összefüggése szerint – olykor csak hűsz esztendővel később értettük meg, jóllehet az ehhez szükséges adatok maradéktalanul rendelkezésünkre álltak korábban is; igen nehéz a motívumok hatását mérlegelni, ha a véletlen folyton közbeszól, a szándékokat pedig rejtteni igyekszenek. – Amennyiben tehát a történelemnek voltaképpen mindig csak az egyes, az egyedi tény a tárgya, s kizárólag ezt tekinti valósnak, akkor a filozófiának szöges ellentéte és ellentettje, ez ugyanis a dolgokat általános nézőpontból szemléli, s kizárólag az az általános a tárgya, amely minden egyes dologban azonos marad; ennélfogva az egyes dolgokban folyvást csak az általánost látja, s jelenségeinek változását lényegtelennek tekinti: φιλοκαθολου γαρ ὁ φιλοσοφος (generalium amator philosophus). S míg a történelem azt tanítja, hogy más és más történt minden korban, a filozófia ama belátás kialakításán fáradozik, hogy ami van, az mindenkor ugyanaz, mint ahogy ugyanazon volt és lesz is. Az emberi élet lényege

valójában – éppúgy, miként az egész természeté – a jelen minden egyes pillanatában teljes egészében előttünk áll, s ennél fogva ahhoz, hogy kimerítően megismerjük, csak a felfogást kell mélyíteni. A történelem azonban azt reméli, hogy a mélységet a hosszúsággal és a szélességgel pótolhatja; számára a jelen minden egyes pillanata törtérsz csupán, melyet a múlttal mint végtelen hosszúsággal kell kiegészíteni, s melyhez hasonlóképpen egy végtelen jövő csatlakozik. Ez az alapja a filozófus- és történész-gondolkodók közötti ellentétnek; az előbbieket megalapozni akarnak, az utóbbiak pedig mindent lajstromba venni. A történelem – különböző formákban – minden oldalról ugyanazt mutatja; aki azonban egy vagy néhány példa alapján erre nem jön rá, az az összes forma áttanulmányozása után sem igen tesz szert ismeretre. Az egyes népek történetéről szóló fejezet alapjában véve csak a neveket és az évszámokat illetően különbözik; a tulajdonképpeni lényegi tartalom minde nélkül ugyanaz.

Amennyiben tehát a művészet nyersanyaga az eszme, a tudományé pedig a fogalom, akkor azt látjuk, hogy mindkettő azzal foglalkozik, ami mindig jelen van és folyvást ugyanazon a módon, nem úgy, hogy egyszer van, máskor pedig nincs, s hogy egyszer így van, máskor pedig másként; épp ennél fogva van mindkettőnek azzal dolga, amit Platón a valódi tudás kizárólagos tárgyaként jelölt meg. A történelem nyersanyaga ezzel szemben az egyedi, mégpedig a maga egyediségében és véletlenszerűségében, ami egyszer van s utána úgymond mindörökre odavan, egy mozgalmas embervilág mulékony egymásba kapcsolódása – gondoljunk itt a szélben futó felhőkre –, s ezt gyakran már a legcsekélyebb véletlen is teljes egészében átformálja. Ebből a szempontból a történelem nyersanyaga alig tűnik többnek, mint egy olyan tárgynak, amely méltónak bizonyul arra, hogy az emberi szellem komolyan és fáradságos munkával megvizsgálja; itt ama emberi szellemről van szó, melynek, épp azért, mert olyannyira mulandó, elmélkedése tárgyául a maradandót kellett választania.

Ami pedig, végezetül, kivált azt a törekvést illeti, amely egy minden ízében szellemsorvasztó és butító fattyúfilozófián, a hegeli filozófián keresztül tör utat magának, s arra irányul, hogy a világtörténelmet tervszerű egészként ragadja meg – vagy, ahogy Hegel mondja, arra, hogy „a világtörténelmet organikus módon megkonstruálja” –, nos, e nézetnek egy olyan nyers és lapos realizmus szolgál alapjául, amely a jelenséget a világ önmagában való lényegének tartja, és az a tévképzete, hogy a dolgok e világon, a világ megformálódásain és folyamatain múlnak; holott e realizmust – bújtatottan – bizonyos mitológiai alapnézetek támasztják alá, melyeket a fent nevezett realizmus hallgatólagosan előfeltételez; máskülönben előtolakszik a kérdés: voltaképpen miféle néző az, akinek előadható egy ilyesféle komédia? – A helyzet ugyanis az, hogy mivel a tudat valódi, közvetlen egységével nem az emberi

nem rendelkezik, hanem kizárólag az egyén, az a gondolat, amely az emberi nem életútjának egységét mondja ki, merő fikció csupán. Továbbá, mint ahogy a természetben csakis a species a reális s a nemek (genera) pusztá absztrakciók, hasonlóképpen az emberi nemből is az egyének, illetve az egyének életútjai valóságosak; a népek, illetve a népek élete pusztá absztrakció. Végezetül, a lapos optimizmus által vezérelt történelemkonstrukciók legvégig fokozatosan mindig egy kényelmes, jól táplált, elhárított államhoz vezetnek, melynek olajozottan működő alkotmánya van, kiváló igazságszolgáltatása és rendőrsége, fejlett technikája valamint ipara, s legfeljebb az intellektualitás terén tökéletesedik; s mivel ténylegesen ez utóbbi az, ami lehetséges, a morális oldal lényegileg változatlan marad. Ugyanakkor, legbensőbb tudatos belátásunk tanúbizonysága szerint, minden a morális oldalon fordul meg; ez pedig – mint akarati irányulás – egyes-egyedül az individuumban van meg. Egységet, összefüggést és valódi jelentőséget valójában csak az egyén életútja mutat; ezen életútra úgy kell tekinteni tehát, mint ami felvilágosító tanulsággal szolgál; értelme pedig morális természetű. Hamisítatlan realitása csakis a benső folyamatoknak van – amennyiben az akaratra vonatkoznak –, s csak ezek nevezhetők valódi eseményeknek; ugyanis egyedül az akarattal az önmagában való dolog. Minden egyes mikrokozmoszban benne foglaltatik az egész makrokozmosz, s ez utóbbi semmiben nem több amannál. A sokféleség – jelenség, s a külső folyamatok a jelenségvilág pusztá konfigurációi csupán, ennél fogva sem realitásuk, sem jelentőségük nincs közvetlenül, hanem csak közvetve, mikor az egyed akarata vonatkoznak. Következésképpen, ha azt akarjuk, hogy a törekvést ezek közvetlenül magyarázzák és értelmezzék, ez annyit tesz, mintha a felhők alakzataiban ember- és állatcsoportokat látnánk. – Az, amiről a történelem tudósít, valójában az emberiség hosszú, nehéz és zavaros álma csupán.

A hegelianusokat, akik minden filozófia fő céljának egyenesen a történelem filozófiáját tekintik, Platónhoz kell irányítani, aki fáradhatatlanul ismétli, hogy a filozófia tárgya a változatlan és örökkön megmaradó, nem pedig az, ami egyszer így van, máskor pedig másként. Mindazok, akik a világfolyamat, vagy – ahogy a hegelianusok nevezik – a történelem ilyesfajta konstrukcióit kiagyalják, jottányit sem fogtak fel a valamennyi filozófiát megillető lényegi igazságból, abból ti., hogy mindenkor ugyanaz van, minden létrejövés és keletkezés látszólagos csupán, s hogy egyedül az ideák valóságosak, az idő pedig ideális. Ezt akarja mondani Platón és Kant. Következésképpen annak megértését kell keresnünk, ami jelen van, valóságos, ma éppúgy, mint az örökkévalóságban – vagyis a (Platón értelmében vett) ideákat kell megismernünk. Az ostobák ellenben úgy vélik, hogy mégiscsak meg kellene születnie s létre kellene jönnie valaminek. Ennél fogva filozófiájukban a történelemnek fő helyet juttatnak, s azt egy előre feltételezett világterv alapján konstruálják

meg, melynek értelmében minden a legjobbra fordul, s mindennek finaliter be kell következnie, ebből adódóan aztán valami fenséges látvány részesei leszünk. Ennek folytán a világot tökéletesen valóságosnak tartják, s célját ama nyomorúságos földi boldogságban pillantják meg, amely – még ha mégannyi ember viseli is gondját, s a sors is kegyesnek mutatkozik – üres, csalóka, esendő és szomorú dolog, s ebből valami lényegesen jobbat sem az alkotmányok és a törvényalkotások, sem pedig a gőzhajók és a távírók nem alkothatnak. Nevezett történetfilozófusok és történelem-dichimnusz-gyártók ennélfogva jámbor realisták, mi több, optimisták és eudaimonisták, tehát földhöztapadt fickók és megrögzött nyárspolgárok, sőt tulajdonképpen még kereszténynek is rosszak; a kereszténység igazi szelleme és magva – éppúgy mint a brahmanizmusé és buddhizmusé is – voltaképpen abban van, hogy felismeri a földi boldogság semmisségét, ezt teljes mértékben megveti, s egy teljesen másféle, sőt ezzel ellentétben álló létezés felé fordul; azt mondom tehát, hogy a kereszténység szelleme és célja, „a dolog legvalódibb magva” ez, s nem a monoteizmus, ahogyan ők vélik; vagyis a kereszténységgel még az ateista buddhizmus is sokkal közelebbi rokonságban van, mint az optimista zsidóság, illetve ennek egyik variánsa, az iszlám.

A történelem valódi filozófiájának tehát – eltérően tőlük – nem szabad azt szemlélnie, ami (Platónnal szólva) mindig csak lesz és sohasem létezik, s nem szabad ezt tartani a dolgok tulajdonképpeni lényegének; hanem azt kell szem előtt tartani, ami mindig van, sohasem keletkezik és nem is múlik el. A valódi történetfilozófia tehát nem az, hogy az ember időbeli céljait örök és abszolút célokká emeljük, s aztán az embernek e célok felé való – minden bonyodalmon túljutó – haladását művi és imaginárius módon megkonstruáljuk, hanem annak meglátásában, hogy a történelem nemcsak a kivitelezést illetően, hanem lényegét tekintve is hazug, mert úgy tesz – miközben hamisítatlan egyénekről és egyedi folyamatokról beszél –, mintha minden alkalommal valami másról szólna, holott a történelem – más nevekkel és más köntösben – elejétől a végéig folyvást ugyanazt ismétli. Vagyis a történelem valódi filozófiája annak meglátása, hogy – a végtelenségig menő változatosság s különböző dolgok kavargása ellenére – folyvást ugyanaz az egyforma és megváltoztathatatlan lényeg áll előttünk, mely ma pont ugyanazzal foglalkozik, mint tegnap és mindörökké; e filozófiának tehát a valamennyi folyamatban fellelhető azonost kell felismernie – az ókorban éppúgy, mint az újkorban, s Keleten éppúgy, mint Nyugaton –, s a sajátos körülmények, kosztümök és szokások minden különbözősége ellenére mindenütt ugyanazt az emberiséget kell megpillantania. Az emberi szívnek és fejnek, amely azonos és minden változás közepette maradandó, számos rossz és kevés jó alaptulajdonsága van. A történelem mint olyan jelmondatának a következőképpen kellene hangoznia: Eadem, sed aliter. Ha valaki elolvasta Hérodotoszt, akkor az, filo-

zófiai szempontból, már eléggé tanulmányozta a történelmet. Hérodotosznál ugyanis már megvan mindaz, ami összetevője a rákövetkező világtörténelemnek; az emberi nem törekvése, cselekvése, szenvedése és sorsa, ahogyan az az említett tulajdonságokból és a fizikai-földi sorsból kibomlik.

Ha az eddigiek során azt láttuk, hogy a történelem – mint eszköz az emberség lényegének megismeréséhez – a költészethez áll közel, továbbá, hogy a szó tulajdonképpeni értelmében véve nem tudomány, s végül, hogy hiú és félreértésen alapuló törekvés az, ha a történelmet mint egészet, illetve mint mély értelmű összefüggést konstruáljuk meg, melynek kezdete, közepe és vége van, akkor az a látszat keletkezhet, mintha minden értéket el akarnánk vitatni tőle; ez a helyzet állna elő legalábbis akkor, ha nem bizonyítanánk be azt, hogy miben is van a történelem saját értéke. A történelem azonban – a művészettől legyőzve s a tudománytól messzetaszítva – valójában egy mindkettőtől különböző s egészen sajátos terület marad, melyen tiszteletet megérdemlő módon talál minden szilárd talajra.

Amit az egyén számára az ész jelent, ugyanazt jelenti a történelem az emberi nemnek. Az ember ugyanis – eltérően az állattól – az észnek köszönhetően nem korlátozódik a szűk, szemléleti jelenre, hanem megismeri a hasonlíthatatlanul messzebbre ágazó múltat is, mellyel össze van kapcsolva és melyből származik; de csak ennek révén szerez tulajdonképpeni ismeretet magáról a jelenről, s még a jövőt illetően is következtetéseket vonhat le. Ezzel szemben az állat – melynek reflexió híján levő ismerete a szemléletre s így a jelenre korlátozódik –, még ha megszelídítették is, tudatlanul, határozatlanul, együgyűen, gyámoltalanul, a függőség állapotában téblábol az emberek között. – Ezzel analóg mármost az a nép, amely nem ismeri saját történelmét, s amely csak a most élő nemzedék jelenére korlátozódik; ezért nem érti meg önmagát és saját jelenét, mivel nem képes arra, hogy ezt a múltat vonatkoztassa s abból magyarázza; s még kevésbé képes megelőlegezni a jövőt. Egy nép önnön teljes tudatára csakis a történelem révén ébred. Épp ezért a történelemre úgy kell tekinteni, mint az emberi nem eszes öntudatára, s ezért a történelem azt jelenti a nem számára, amit az egyénnek az ész által feltételezett, átgondolt és összefüggő tudat jelent, ennek hiánya az állatot a szűk, szemléleti jelen foglyává teszi. Ennélfogva a történelemben levő minden egyes hézag olyan, mint az egyes ember emlékező öntudatában meglevő hézag; s az ősrégi kor valamely emléke előtt, amely túlélte saját címzettjét – mint ahogy pl. Yucatán piramisai, templomai és palotái –, oly értetlenül s ostobán állunk, mint ahogy az állat az emberi cselekvés előtt, melybe az embert szolgálva keveredik bele, vagy mint ahogy egy ember bámul saját egykori titkosírására, melynek kulcsát időközben elfelejtette, vagy hasonlatosak leszünk egy olyan alvajárhoz, aki reggel szembetalálkozik azzal, amit álmában tett. Ebben az értelemben kell tehát a történelemre úgy tekinteni, mint az emberi

nem eszére avagy átgondolt tudatára, s a történelem egy, az egész emberi nem számára közvetlenül közös öntudat helyét tölti be, úgy, hogy az emberi nem csak ennek révén válik valóban egésszé, vagyis emberiséggé. Ez adja a történelem igazi értékét; s e szerint a történelmet illető oly általános s túlságos érdeklődés alapja főként az, hogy az az emberi nem személyes ügye. – S amit mármost az egyének eszének – az ész használatának nélkülözhetetlen feltételeként – a nyelv jelent, azt jelenti az egész emberi nem itt említett eszének az írás; valódi létezése ugyanis csak ezzel kezdődik, csakúgy mint ahogy az egyedi ész létezése a beszéddel. Az írás ti. arra szolgál, hogy újból egységbe fogja az emberi nemnek a halál által szüntelenül félbeszakított és emiatt szét-darabolt tudatát; s úgy, hogy azt a gondolatot, amely az ősapában fogant meg, majd az utód gondolja végig; az írás kiküszöböli, hogy az emberi nem s annak tudata számtalanul sok tűnékeny egyénre hulljon szét, s ily módon dacol a feltartóztathatatlanul siető idővel, melynek legfőbb segítőtársa: a feledés. Ilyen próbálkozásnak kell tekintenünk a kőből készült emlékeket is, melyek részben régebbiek az írott emlékeknél. Ki fogja ugyanis elhinni azt, hogy azoknak, akik – mérhetetlen költségek árán – sok-sok éven át sokezer-nyi ember erejét hozták mozgásba azért, hogy olyan piramisokat, kőoszlopokat, sziklasírokat, obeliszkeket, templomokat és palotákat építsenek, melyek már évezredek óta a helyükön állnak, csakis önmagukat kellett szem előtt tartaniok ennek során, vagyis arasznyi életüket – amely még addig sem terjedt, hogy meglássák az építkezés végét –, vagy akár csak a nyilvánvaló célt, melynek megóvása a sokaság nyersességét követelte meg? – Valódi céljuk nyilvánvalóan az volt, hogy a legkésőbbi utódokhoz szóljanak, hogy velük lépjenek kapcsolatba, s ily módon valósítsák meg az emberiség tudatának egységét. A hinduk, az egyiptomiak s még a görögök és a rómaiak építményeit is évezredekre tervezték, mivel látóköriük, a magasabb rendű műveltségnek köszönhetően, tágabb volt; ezzel szemben a középkor és az újkor építményei esetén legfeljebb néhány évszázadra tekintettek előre, melynek alapja újfent abban rejlik, hogy az ember inkább az írásra hagyatkozott – miután annak szokása általánosabban elterjedt –, s még inkább így van ez azóta, amióta ennek méhéből megszületett a könyvnyomtatás művészete. Ennek ellenére még az újabb kor épületeiben is azt a törekvést látjuk, hogy az utódokhoz akarnak szólni; ennél fogva szégyenletes dolog, ha lerombolják vagy elcsúfítják azokat azért, hogy alantas, hasznos célokat szolgálhassanak. Az írott emlékeknek inkább a barbárságtól, mint a természeti elemektől kell tartaniok, ellentétben a kőből készült emlékekkel; ezek többet kiállnak. Az egyiptomiak – miután az emlékműveket hieroglifákkal borították – mindkettőt egyesíteni akarták; sőt, még festményekkel is kiegészítették őket, arra az esetre, ha a hieroglifákat már nem értenék meg.

JEGYZETEK

1. Jelen fejezet az I. kötet 51. §-ára vonatkozik.
2. Mellékesen legyen szabad megjegyezni, hogy a ποιησις és a ιστορια ezen ellentétből szokatlan világossággal tűnik ki az első szó eredete s ezzel annak tulajdonképpeni értelme; azt jelenti ugyanis, amit megtettünk, illetve készültünk, ellentétben azzal, amit megkérdeztünk.